

Pál fia Miklós erdélyi vajda.

1257. márcz. 21-én¹⁾ legelőször ismerkedünk meg *Ekch*²⁾ fia *Pál* comessel és fiaival *Miklóssal* és *Istvánnal*. Pál biharmegyei földbirtokos, a ki fennebbi napon szomszédaival, a Csanád nb. Lászlóval és Tamással, Birtyin, Sonkolyos, Telegd és Szabolcs nevű birtokaik határa ügyében perlekedik, mert a nevezett négy helység saját birtokai tőszomszédságában fekszik.

Pál neje a Győr nb. † Botho nádor leánya, ki atyai örökség czimén a gömörmegeyi Jolsvát kapta. Időközben azonban eszébe jutott Győr nb. Óvári Konrádnak, hogy neki is vannak igényei Jolsvára, mire az ügy IV. Béla király bírói széke elé került. Pál neje képviselői, Miklós fia Aba és Achilles fia Máté kimutatták, hogy Pál neje és ennek nővére, István bánné, atyai birtokuk élvezetében már 30 év óta vannak, s erre Konrád 1258. szept. 21-én vissza lett útasítva.³⁾ Pált legutoljára 1264-ben említik⁴⁾, midőn Csanád nb. szomszédjainak a választott bírója. 1271-ben azonban már nem él.

Ismerjük leányát: *Annát* (Annus), ki 1270-ben Turul comes özvegye. Mielőtt a margitszigeti kolostorba visszahúzódik, nevezett évben (aug. 20-án) a budai káptalan előtt végrendelkezik. A Tisza mentén levő Sol birtokát a kolostornak, a Berettyó mentén levő Roff és a Nyirvidéki Mihályi-t pedig unokájának és annak férjének, a Kata nb. Ponit fia Ábrahámnak hagyja. Mind e három birtokot férje halála után hozománya kielégítéséül kapta.⁵⁾ Ez Ábrahám comes, a Csáholyiak őse, nejével jelen van, midőn ipja Gotthárd comes 1277-ben a nagyváradi káptalan előtt végrendelkezik. Gotthárd neje a fennebbi Turul és Annának a leánya, Roff birtokosa.⁶⁾ Miklóson és

¹⁾ Wenzel VII. 458. v. ö., i. h. 475—476. ²⁾ E név mint Acho, Each, Ech, Eco és Okch is ismeretes. ³⁾ Wenzel XI. 444. ⁴⁾ Wenzel VIII. 120. ⁵⁾ Fejér V. 1. 84. ⁶⁾ Fejér V. 2417.

Istvánon kívül Pálnak még *Görgény*, *Vanaeda* és *Acho*¹⁾ nevű fiai is voltak.

Miklósról tudjuk, hogy 1263-ban Borsa nb. Lászlóval együtt erdélyi vajda volt s hogy mind e két vajda az V. Istvántól Szvetosló Jakab bolgár despotának a görögök ellen küldött segélyhad élén állt. Többet nem tudunk Miklósnak ez első vajdaságáról.²⁾

IV. Béla halála után Pál fiai Miklós és István, kik a dobrai várt elfoglalva tartották Güssingi Henrikhez átpartolván, vele együtt cseh Ottokárhoz mentek át.³⁾ Miklós azonban nem maradt sokáig Csehországban, mert a nagyváradi káptalan előtt Csanád nb. szomszédjaival már 1271-ben Telegd és Szabolcs határa ügyében egyezkedett. Az illető okirat őt »Nicolaus Voivoda«-nak, Istvánt pedig »comes«-nek nevezi. Atyjuk, Pál, már nem él.⁴⁾ V. István halála után Miklóstra újra ráakadunk a tényleges országnagyok sorában. Midőn Erzsébet özvegy királyné a kormány gyeploít kezébe fogta, *Miklóst erdélyi vajdának* és szolnoki főispánnak nevezte ki, mely méltóságot 1272 november 17-től 1273. májusáig viselt.

1273. május 12-től 29-ig János az utódja; június 7-én azonban csak megint Miklós a vajda, míg őt 1274. aug. 21-én Csák nb. Máté váltja fel⁵⁾ 1275-ben még egyszer tényleges erdélyi vajda és szolnoki főispán.⁶⁾ 1275. június 17-től október 13-ig azonban országbíró és a mellett bányai főispán.⁷⁾ 1275. november végén

1) 1264. aug. 1-én a körösi réven levő biryini vám fele Csanád nb. Tamás, a másik fele pedig Pál fia Acho m. s. er. é. Wenzel IX, 401.

2) Fejér IV, 3. 468. Hazai okmánytár VI, 166. VII, 106. VIII, 117.

3) Fejér V, 1. 116. 117. V. István 1271-ben Hun pázmán nb. Szegi Joákimot jutalmazza, mert amikor a cseh Ottokárral vívó háborúban Pál fiai Miklós és István Nyitrát ostromolták, Joákim egy kirohanás alkalmával fogságba került és 70 márkáért váltotta ki magát. Emiatt is, hogy a cseh hadsereg, illetőleg Pál fiai Szeg ellen vonultak és hogy Joákimot mindeu birtokaitól megfosztották Fejér V, 1. 144.

4) Wenzel VIII, 366.

5) Wenzel IV, 2. 21. 2335. IX, 2. 5. 11. 19. 22. 23. 26. 28. 50. 53. 55. 57. 60. 62. 69. XII, 71. 76. 78. 85. 698. Hazai okmánytár II, 11. III, 23. VII, 138. VIII, 148. 152. 153. 164. Hazai oklevéltár 65. Tkalčić I. 167. 172. Zichy okmánytár I, 32. Fejér V, 2. 57, 148. VII, 2. 17. Sztára okm.-tár I, 16.

6) Hazai okmánytár VI, 205.

7) Wenzel IX, 115. 119. 121. XII, 138. Fejér V, 2. 238. 248. 258. Hazai okmánytár VIII, 174. 179. Tkalčić 53. Zalai okmánytár I, 78.

Miklós a Gutkeled nb. Joákim által eszközölt udvarellenes összeesküvésben vett részt. Testvére Görgény s ennek rokona, Márk fia Roland szepesi főispán szintén csatlakoztak hozzá s így történt, hogy a pusztítások és rablások egész télen át folytak.

Roland halála után — ki a királyi sereg ellen vívott csatában elesett — Görgény és testvérei a biharmegyei Derspalotája nevű várúkból addig folytatták az ellenségeskedéseket, míg Miklós választott esztergomi érsek ellenük vonúlt. Miklós a Berettyó mentén fekvő Adorján várat védelmezte s úgy látszik, hogy megadta magát. Acsó és Görgény azonban folytatták a háborút mindaddig, míg Bota nb. György Görgényt fogságba ejtette s a király elé hozta, ki őt 1278-ban kivégeztette.¹⁾

1) Az erre vonatkozó okiratok a következőt mondják:

a) 1275. (Fejér V, 2. 249.) IV. László a Csák nb. Mihály birtokait megerősíti, mert az erre vonatkozó okiratok Joákim, † Pál fiai Miklós és Geregen, és Márk fia Roland felkelése idején elvesztek.

b) 1278. szept. 1-én (Wenzel IX. 197.) László király Gutkeled nb. Dorog fia Péternek Székelyhíd birtokot adományozza, melyet Pál comes és fiai Miklós, Venaeda, István comes és Geregen elfoglaltak. Pál fiai nemesak V. István ellen, hanem még IV. László ellen is fellázadtak, míg a király Geregent fogságba ejtette és kivégeztette.

c) IV. László király 1278-ban (Wenzel IV, 98.) Mezőtarcsát, melyet Pál fia Geregen erőszakkal okkupált, Vársony nb. Mencshelyi Móricznak adja vissza. Geregenről mondja: „ultimo suplicio decrevimus ulciscendum.“

d) 1279. január 30. (Wenzel XII. 251.) Kányi Tamás V. István halála után előbb Pál fia Miklós vajdához, azután ennek testvéréhez, Geregenhez, csatlakozott. Derspalotája nevű birtokból Borsa nb. Tamás fiainak helységeit pusztította. A király halálra ítéli. Tamás fiai megkapják Orosi nevű jószágát és püspökmáli szőlőit. — 1284-ben (Fejér V, 3. 259.) megkapja Debreczeni Rafael a jutalmát, mert Borsa nb. Pallós fiaival együttesen Pál fia Acho ellen harcolt. Adorján vár ostrománál, melyet Pál fia Miklós és testvérei a király ellen elfoglaltak, intén jelen volt. Az ostromlást Miklós választott érsek vezényelte.

e) 1285. (Fejér V, 3. 259.) Márk fia Roland halála után Görgény a szepesi és nyírségi vidéket foglalta el. Ellene vonúlt Aba nb. Finta és Boxa nb. György; az utóbbi fogságba ejtette. — 1284. szept. 28. (Wenzel IX, 377.) Geregen és Roland elfoglalták a Szepességet. Jakab mester, szepesi olvasó kanonok, 100 márkával váltotta ki magát. stb.

f) 1285. június 13. (Zichy okmánytár I, 63.) IV. László a biharmegyei Gáborjánmonostort, Acho mester birtokát, Debreczeni Rafaelra ruházta át.

Miklós vajdának nyoma 1278. óta elvész. Házassági viszonyai ismeretlenek. Netáni utódairól sincs tudomásunk. IV. László király 1284. febr. 22-én ¹⁾ a Poudharaztha és Fülesharaszta birtokok közti határkérdést elintéztvén, említi ugyan, hogy a határkérdés egyrészt Guleus fiai Tamás, Salomo és Mihály, másrészt Miklós vajda fia Miklós között forog, de biztossággal mégsem merném állítani, hogy e Miklós vajda Pál fia.

* * *

Az eddigiekből nem voltam képes Pál fia Miklós vajda nemzetiségét megállapítani; de mivel dr. Pauler Gyula »a magyar nemzet története« cz. művének több helyén Pál fia Miklós vajdát minden határozottsággal Beicz nembelinek mondja és testvérét Istvánt a hasonnevű királynéi udvarbíróval és pozsonymegyei főispánnal azonosítja, czélszerűnek találtam e kérdést a rendelkezésemre álló okirati anyag alapján megvizsgálni.

A trencsénmegyei hricsói vár 1254. előtt Ramszló fia Jánosé volt; de mivel hűtlenségbe esett, IV. Béla elvette tőle és 1254-ben Farkas fia Tholusnak adományozta ²⁾. Tholus meghalt fiörökös nélkül, mire Béla király 1265. aug. 1-én Hrichó-t a Beych nb. Pál fia Miklósnak, Farkas kir. alkancellár unokaöccsének adományozta, ³⁾ mely adományozást V. István 1271-ben helyben hagyott. Az illető okirata szintén Beych nb. Pál fia Miklósról szól. ⁴⁾

Midőn Miklós fia Domonkos volt sárosmegyei főispán, a Beych nb. Pál fia Miklós Hrichó vár miatt beperelte. Miklós 1272-ben december 18-án fennebbi okiratai alapján a pert megnyerte. ⁵⁾ 1278. dec. 10-én tanúsítja az esztergomi káptalan, hogy Beych nb. Pál fia Miklós, † Farkas győri püspök fraterere Hrichó várban levő összes szolgálit, fegyvereit, élelmi szereit és ingóit (Kathyz nb.) Mikó fia Byternek 75 márkáért eladta és hogy Byter tisztviselője Pouka comes dec. 7-én ez összeget le is fizette. ⁶⁾ Ez az utolsó adat, mely a Beych nb. Pál fia Miklósról egyenesen szól.

¹⁾ Wenzel IX, 382.

²⁾ Fejér VI, 2, 380. Ramszló fia János, ki a király kegyét visszanyerte, 1262-ben turóczyi várnagy; Kis-majs birtokosa.

³⁾ Wenzel III, 118. ⁴⁾ Wenzel VIII, 343. ⁵⁾ Wenzel IV, 9.

⁶⁾ Wenzel IV, 173. v. ö. Wenzel IV, 246. és Hazai okmánytár VI, 278.

Már most nagyon is feltűnő, hogy e kevés — 3 — okirat mindig és mindenütt Pál fia Miklós Beych nembeli leszármazását hangsúlyozza, holott a Pál fia Miklós vajdáról és családjáról szóló igen számos okirat egyetlen egyszer sem említi nemzetségét. Mé feltűnőbb azonban az is, hogy az 1272. december 18-án kiállított okirat egyszerűen a Beych nb. Pál fia Miklósról szól, holott minden biztossággal tudjuk, hogy Pál fia Miklós akkor tényleges erdélyi vajda volt.

Miután tehát a Beych nemzetségről szóló okiratok Pál fia Miklós vajdának e nemzetséggel való rokonságát ki nem tüntetik, nem czélszerűtlen, a nevezett vajda nemzetségét másutt keresni.

Legyen itt mindjárt kimondva, hogy a legnagyobb valószínűség szerint Miklós vajdának az atyja, Pál, a hasonló nevű országbíró és zalai főispánnal azonosítandó.

E Pál kitüntette magát Dalmátiában már 1224-ben; 1229-ben részt vett az orosz (halicsi) hadjáratokban; 1230-ban az osztrákok ellen harczolt; 1241-ben kitüntette magát a tatárok ellen; elvonulásuk után kiirtotta a dunántúli és erdélyi rablókat; 1246-ban pedig osztrák fogságba jutott, melyből magát és 7 más magyar társát 1000 ezüstmárkáért váltotta ki.¹⁾ Mily minőségben kezdte meg Pál hivatalos működését, nem tudjuk. 1238-ban fehérmegyei főispán, 1241-ben országbíró és fehérmegyei főispán, 1242-ben csak az utóbbi, 1245—1247. szolnoki főispán, 1248—1251. országbíró és zalai főispán. Előfordul ugyan még 1264-ben is egy Pál mint Zalamegye főispánja, de nem biztos, hogy Pál országbíróval azonos.

Pál országbíró 1249-ben kitűnő érdemei elismeréséül a következő birtokokat kapta:

a) *Biharmegyében*: Zudan, Okány, Kér, Belchyo, Borok (a Körös mentén), Zara, Heő, Bikal, Föld, Almás-t.

b) *Szolnokmegyében*: Kazavár, Szamos és Szolnok-ot.

c) *Krasznamegyében*: Zovány, Nagyfalú és Valkó-t.²⁾

Miután pedig tudjuk, hogy Miklós vajda és családjának birtokai legnagyobb részben szintén Bihar megyében, és pedig a Körös vidékén feküdtek, ennél fogva a legnagyobb valószínűség a mellett szól, hogy Pál országbíró a vajda atyja. A vajdáról szóló okiratok chronologiai tekintetben ezt sehogy sem teszik valószínűtlenné.

¹⁾ Wenzel VII, 282. ²⁾ Wenzel VII, 282.

Az eddigiek szerint Pál fia Miklós vajdának a stemmája a következő:

Ekch

Pál 1224—1264.

országbíró, zalai stb. főispán.

Neje: Győr nb. Botho leánya 1258.

Miklós 1257—1278. vajda, országbíró	István 1257.	Görgény † 1278	Venaeda	Acho	Anna 1270. férje Turul comes, † 1270 előtt
---	-----------------	-------------------	---------	------	--

A vajda testvérére, Istvánra, vonatkozólag, ki kell emelnem, hogy azonossága az István nevű királynéi udvarbíróval be nem bizonyítható.

Az Árpádkori archontologia ismer többi között egy Istvánt, ki 1231—1232. kir. pohárnokmester, 1233—1234. bihari főispán, 1235-ben pedig pohárnokmester és bihari főispán. 1243-ban előfordúl a Csák nb. Csák fia István szörényi bán, a kivel még 1258-ban és 1262-ben találkozunk. 1263-ban István az ifjabbik király tárnokmestere; 1267-től 1269-ig pedig a királyné udvarbírája, vas megyei és pozsonyi főispán. De ez az István egy a 13 ik század hatvanas éveiből származó okirat szerint ¹⁾ egyúttal bán is (*Stephanus Banus, Comes Castriferrei, Iudex Curiae Domine Regine*), a mi minden határozottsággal (feltéve, hogy a Wenzel II, 167. lapon közzétett okirat szövegezése helyes) Csák nb. leszármazását bebizonyítaná.

Ez István birtokviszonyairól csak annyi ismeretes, hogy 1268-ban a vas megyei Peresztes községhez tartozott Nezdin-t kapta, és hogy fia Imre 1276-ban Kuruzew nevű baranyamegyei birtokát Koroghi Keled fiainak eladta.²⁾

¹⁾ Wenzel II, 167. ²⁾ Wenzel IX, 163.